

Stop Wapenhandel

Anna Spenglerstraat 71 - 1054 NH Amsterdam - Phone +31 (0)20 616 4684 - www.stopwapenhandel.org

Aan de leden van de Commissies voor Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Betreft Algemeen overleg Wapenexportbeleid d.d. 8 oktober 2014

Amsterdam, 6 oktober 2014

Geacht Kamerlid

Met het oog op het Algemeen Overleg Wapenexportbeleid van 8 oktober aanstaande willen wij graag enkele zaken specifiek onder uw aandacht brengen. Dat zijn achtereenvolgens: wapenleveranties aan mensenrechtenschenders, wapenleveranties aan spanningsgebieden, Europese harmonisatie, transparantie, gebrekkige informatieverstrekking, en leveranties aan Jordanië en Vietnam.

Wapenexporten aan mensenrechtenschenders

Stop Wapenhandel maakt zich al jaren ernstig zorgen over de toenemende wapenleveranties aan het Midden-Oosten. In 2013 bedroegen de afgegeven wapenexportvergunningen aan het Midden-Oosten en Noord-Afrika door Nederland 116,63 miljoen euro. De Europese Unie verstreekte in 2012 voor €9.7 miljard wapenexportvergunningen aan het Midden-Oosten, een stijging van 22% ten opzichte van 2011, het jaar van de Arabische Lente.

In 2011 leek de Tweede Kamer de zorg over wapenexport naar mensenrechtenschenders te delen: in dat jaar nam de Kamer twee moties aan met het verzoek aan de regering “geen wapenexportvergunning te verlenen aan landen waar mensenrechtenschendingen plaatsvinden en waar geen vrije verkiezingen worden gehouden” en “geen vergunningen meer te verlenen voor uitvoer en doorvoer van wapens naar Saoedi-Arabië, zolang dit land geen betekenisvolle structurele hervormingen doorvoert”. De regering heeft beide moties overigens naast zich neergelegd¹. De leveringen aan regimes die mensenrechten schenden zijn gewoon doorgegaan.

In 2013 werden vergunningen verleend voor militaire exporten naar Egypte (t.w.v.

¹ Brief aan Tweede Kamer betreffende aanpassingen in het wapenexportbeleid. 10 juni 2011

€6,54 miljoen) en Saoedi-Arabië (t.w.v. €1,81 miljoen). Wel werden er juist voor deze twee landen ook enkele vergunningen geweigerd, en met reden: in beide landen is het met de mensenrechten slecht gesteld. Human Rights Watch noemt de systematische en grootschalige moord op minstens 1150 demonstranten door Egyptische veiligheidstroepen in juli en augustus 2013 een misdaad tegen de menselijkheid². In Saoedi-Arabië zijn tussen 1985 en 2013 meer dan 2000 mensen ter dood gebracht, waaronder minderjarigen. Doodstraf vindt meestal plaats door onthoofding, vaak publiekelijk.

De Saudische blogger Badawi, die door ons gekoesterd zou moeten worden als iemand die de extremistische politieke islam in zijn land aan de kaak stelde, is intussen veroordeeld tot onder meer duizend zweepslagen en 10 jaar gevangenis³.

Stop Wapenhandel blijft van mening dat met landen waar ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvinden, geen militaire handel moet worden bedreven. Ongeacht of de te leveren goederen betrekking hebben op de mensenrechtenschendingen. Het leveren van militair materieel kan beschouwd worden als een goedkeuring aan het regime. Het is, meer dan civiele handel, een politieke daad. Het signaal dat wordt afgegeven met wapenleveranties aan deze landen is dat mensenrechtenschendingen geen beletsel zijn voor bondgenootschap.

Stop Wapenhandel vraagt zich af hoe Kamer en regering de afgegeven wapenexportvergunningen voor Egypte en Saoedi-Arabië in het licht van bovenstaande achteraf beoordelen.

Wapenexporten naar spanningsgebieden; gelden de criteria nog?

Stop Wapenhandel vraagt zich af hoe het steunen van strijdende partijen in het Midden-Oosten met militair materieel – al dan niet dodelijk – en militaire trainingen, die in feite ook een vorm van militaire export zijn, zich verhoudt tot de regels van het EU Gemeenschappelijk Standpunt wapenexport (EUGS).

We zijn blij dat voor de levering van helmen en scherfvesten aan de Koerden in elk geval een toetsing aan de wapenexportcriteria plaatsvindt⁴. Wij zijn benieuwd naar deze toetsing, bijvoorbeeld hoe deze export zich verhoudt tot criterium 7: “Gevaar dat de militaire goederen of technologie in het kopende land een andere bestemming krijgen of onder ongewenste voorwaarden opnieuw worden uitgevoerd”.

Stop Wapenhandel pleit voor een onmiddellijke stop op wapenexport naar het Midden-Oosten. De problemen in deze regio worden niet veroorzaakt door een gebrek aan wapens, integendeel. Nog meer wapens maakt de problemen alleen maar groter. Eenmaal geleverde wapens gaan niet meer weg: ze wisselen van

² www.hrw.org/news/2014/08/12/egypt-rab-killings-likely-crimes-against-humanity

³ www.nrc.nl/nieuws/2014/09/22/de-saoedische-raif-badawi-had-een-blog-en-krijgt-daarvoor-duizend-zweepslagen/

⁴ www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/08/21/kamerbrief-levering-militaire-goederen-aan-koerdische-regionale-autoriteiten.html

eigenaar, of de eigenaar blijkt toch een minder aangename koers te gaan varen. Nederland, en met haar de hele Europese Unie, levert onder meer wapens aan - vaak autocratische - regeringen die oogluikend toestaan dat vanuit hun land strijdende groepen in Syrië worden gesteund met geld en wapens. Dat geldt hoogstwaarschijnlijk voor Saoedi-Arabië, Qatar, Jordanië en Turkije. In het huidige conflict heeft Nederland zich voorzien van vreemde bondgenoten.

Duidelijk is dat, zeker in de chaotische situatie in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, wapens regelmatig van eigenaar verwisselen en ook extremistische strijdgroepen over illegaal verkregen wapens beschikken die ooit legaal zijn geëxporteerd.

Europese harmonisatie

“Eenduidige implementatie van dit EUGS en toepassing van de acht criteria door de Lidstaten is een belangrijk aandachtspunt voor dit kabinet” schrijven de ministers van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Zaken in hun brief over de aanpassing van de dual-use verordening in de EU en de Nederlandse ambities voor verdergaande harmonisatie van het EU wapenexportbeleid. De ministers stellen dat het “voor de geloofwaardigheid van het externe beleid van de EU en voor de kansen van de Europese defensie-industrie van groot belang [is] dat de implementatie van het EUGS gelijkvormiger wordt (...)”.

De steeds grotere nadruk in het wapenexportbeleid op de kansen en belangen van de Europese defensie-industrie, zowel in nationale als in Europese overheidscommunicatie, baart Stop Wapenhandel zorgen. Harmonisatie van het wapenexportbeleid moet als primair doel hebben het belang van mensenrechten en veiligheid. Nu gaat het teveel een kant op van machtspolitiek en economisch gewin. In ieder geval mag de Nederlandse regering zich niet achter het streven naar Europese harmonisatie verschuilen om zelf geen strikt wapenexportbeleid te voeren.

Overigens heeft onder meer Frankrijk verklaard wapens te hebben geleverd aan het Syrische rebellen⁵. Wij vragen ons af hoe zich dat verhoudt met het EUGS, en of hierover in het kader van het wapenexportbeleid met de Franse regering contact is geweest.

Transparantie

Hoewel de regering over de uitvoer van militaire goederen in 2013 vlak voor het zomerreces van 2014 een jaarrapportage heeft gepubliceerd, met de waarde van afgegeven exportvergunningen per categorie goederen en per land van eindbestemming, is er over heel 2013 geen informatie verstrekt over individuele vergunningen, die inzicht geven welke goederen daadwerkelijk zijn geëxporteerd. Behalve voor orders boven de € 2 miljoen waarover de Kamer apart wordt geïnformeerd ontbreekt derhalve veel informatie. Hetzelfde geldt voor individuele

⁵ www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Aug-21/267998-france-says-armed-syrian-rebels-a-few-months-ago.ashx#axzz3B3UqCWyM

dual-use vergunningen. Doorvoervergunningen voor militaire goederen zijn wel gepubliceerd, maar nu vergunningplichtige doorvoer sinds 2012 overgeheveld is naar de maandoverzichten met afgegeven wapenexportvergunningen, is deze informatie summier.

In 1998 is de Kamer twee keer per jaar informatie toegezegd; in mei over de afgegeven vergunningen van het voorgaande jaar, en in oktober over de gerealiseerde export. Dit gebeurt al jaren niet meer. Ook is de Kamer toegezegd om maandelijks overzichten te publiceren van verleende exportvergunningen voor militaire goederen, dual use goederen en militaire doorvoer. In 2004 gebeurt dit voor het eerst, maar ondanks herhaalde toezeggingen deze sneller te openbaar te maken loopt de publicatie steeds verder achter. Dit belemmert de controlerende functie van parlement en publiek in hoge mate.

Andere landen streven ons wat transparantie betreft inmiddels voorbij. In het Verenigd Koninkrijk is recent, op grond van een Freedom of Information request, een overzicht gepubliceerd van alle bedrijven die een vergunning voor de export van militaire goederen hebben aangevraagd⁶. In het kader van transparantie zou de publicatie van een dergelijke lijst ook in Nederland zinvol zijn.

Onduidelijke exporten als gevolg van onvolledige informatie

De rapportage Nederlandse wapenexport 2013 meldt uitvoer naar China voor bijna 12 miljoen, onder de brede categorie 'Onderdelen en componenten voor wapens en munitie'. Door het ontbreken van maandoverzichten is niet na te gaan wat dit behelst, en hoe dit zich verhoudt tot het wapenembargo tegen China.

Ook meldt de rapportage een exportvergunning voor levering aan Rwanda. Mogelijk betreft dit door Defensie afgestoten onderdelen van DAF voertuigen voor de Rwanda National Police, maar informatie hierover ontbreekt. De inhoud van de uitvoer naar onder meer Saoedi-Arabië, Rusland, Thailand en Turkije blijft op dezelfde wijze in nevelen gehuld.

Jordanië

De export van vijftien tweedehands F-16 jachtvliegtuigen en 52 Maverick lucht-grondraketten naar Jordanië was volgens de regering te verantwoorden omdat de levering niet zou leiden tot een verstoring van de regionale machtsbalans en stabiliteit, omdat deze toestellen oudere toestellen vervangen. Inmiddels zit Jordanië in de coalitie die zonder VN mandaat Syrië bombardeert. Jordanië zet daarbij jachtvliegtuigen in⁷. Stop Wapenhandel vraagt zich af of de niet onwaarschijnlijke mogelijkheid dat Jordanië in de toekomst ook door Nederland geleverde toestellen zonder VN-mandaat zal inzetten, zou hebben geleid tot een andere risicobeoordeling.

⁶ www.gov.uk/government/publications/military-list-export-licence-applications-during-2012

⁷ www.nytimes.com/2014/09/24/world/middleeast/us-is-carrying-out-vast-majority-of-strikes-on-isis-military-officials-say.html

Inmiddels is ook bekend aan wie Jordanië zijn huidige F-16's zal doorverkopen. Deze gaan naar Pakistan, dat de toestellen op Amerikaanse kosten een upgrade geeft⁸. Deze doorverkoop heeft hier wel degelijk invloed op de regionale balans.

Vietnam

Verschillende bronnen melden de voorgenomen aankoop door Vietnam van vier Damen SIGMA 9814 korvetten, uitgerust met o.a. Thales elektronica⁹. Hoewel nog geen exportvergunning is aangevraagd, rijst nu reeds de vraag hoe deze transactie zich zal verhouden tot criterium 4 van de EUGS, vooral in het licht van de wapenwedloop rond de Zuid-Chinese Zee, die door velen als gevaarlijk wordt beschouwd¹⁰. Het zou verstandig zijn als diplomatieke stappen tussen China en Vietnam meer kans werd gegeven, zoals de bilaterale overeenkomst tussen China en Vietnam van eind augustus 2014.¹¹ De militaire opbouw in de regio, die logischerwijs kampt met spanningen als gevolg van veranderende economische machtsverhoudingen en gewijzigd zeerecht, doet daaraan geen goed.

Als u met ons over bovenstaande van gedachten wilt wisselen, of als u vragen heeft, dan houden wij ons gaarne aanbevolen.

Met vriendelijke groet
namens Stop Wapenhandel
Wendela de Vries

⁸ Billions to Upgrade and Up-arm Pakistan's F-16s, Defense Industry Daily.com, September 3, 2014

⁹ <http://www.janes.com/article/35012/damen-schelde-reveals-design-of-new-vietnamese-sigma-class-corvettes>

¹⁰ Asia follows China into an old-fashioned arms race, Financial Times , April 2 2014

¹¹ <http://news.usni.org/2014/08/27/china-vietnam-call-maritime-truce>